

Význam ústneho prejavu v oblasti politiky a diplomacie

Jana Kucharová – Ingrid Kunovská

Abstract

The Importance of Speaking in Politics and Diplomacy. *The aim of the paper is to point out some aspects influencing oral expression and the expression in the field of politics and diplomacy. Within this comprehensive topic, the paper focuses on some specifics of oral expression, the development of productive communication language speaking skills and the importance of non-verbal communication, which can also significantly affect the correct interpretation of the communicated content. These aspects play an important role in the field of politics and diplomacy, where oral presentation is a medium for formulating opinions and attitudes on important topics in society, or e.g. business negotiations.*

Keywords: oral expression, communication language skills, specifics of oral expression, development of speaking skills, non-verbal communication.

Kľúčové slová: ústny prejav, komunikačná jazyková zručnosť, špecifiká ústneho prejavu, rozvíjanie zručnosti hovorenia, neverbálna komunikácia.

Úvod

Výučba cudzieho jazyka znamená neustále rozvíjanie produktívnych (písanie a hovorenie) a receptívnych (počúvanie a čítanie s porozumením) komunikačných jazykových zručností s pomocou jazykových prostriedkov (napr. gramatika a lexika) s cieľom získať komunikatívnu kompetenciu, čo zároveň prispieva k celkovému rozvoju osobnosti učiaceho sa. Hovorenie je teda produktívnou komunikačnou jazykovou zručnosťou, pretože autor pri ústnom prejave formuluje a následne komunikuje svoj vlastný postoj k danej téme. Práve z tohto hľadiska je podľa nášho názoru hovorenie relevantné v rámci výučby cudzieho jazyka v študijných programoch, ktoré sú zamerané na uplatnenie svojich absolventov v oblasti politiky a diplomacie. Preto je potrebné venovať rozvíjaniu tejto zručnosti dostatočnú pozornosť hlavne v čase bezprostrednej prípravy na povolania v týchto oblastiach. Súhlasíme s názorom Paté (2021), že nacvičovanie zručnosti hovorenia u učiacich je pomerne

zložité, najmä vtedy, keď sú učebné skupiny veľké, čo je v našich podmienkach väčšinou pravidlom. Butzkamm (2002) zastáva názor, že cudzí jazyk sa naučíme používať ako komunikačné médium len vtedy, keď výlučne a dostatočne často plní túto funkciu. Paté (2021: 102) dodáva, že „toto tvrdenie platí obzvlášť v prípade ústnej komunikácie. Na to, aby učitelia dokázali na dostatočnej úrovni a efektívne ústne komunikovať v cudzom jazyku, musia začať cudzím jazykom rozprávať.“ Preto cieľom tohto príspevku je okrem podčiarknutia dôležitosti ústneho prejavu aj zdôrazniť potrebu jeho neustáleho tréningu a tým aj rozvíjania. Rovnako upozorňujeme na význam neverbálnej komunikácie, ktorá neodmysliteľne patrí k ústnemu prejavu, ale do veľkej miery môže ovplyvniť úspešnosť komunikácie, hlavne so zahraničným partnerom.

Špecifiká ústneho prejavu

Ústny prejav v cudzom jazyku patrí k základným zručnostiam, ktorými sa prejavuje úroveň ovládania daného cudzieho jazyka. Všetky štyri komunikačné zručnosti tvoria komplexný celok a ani jedna z nich by sa nemala chápať izolovane. Všetky na seba nadväzujú, dopĺňajú sa a vzájomne sa ovplyvňujú. Čítanie a počúvanie sú klasifikované ako receptívne, zatiaľ čo hovorenie a písanie ako produktívne zručnosti. Zručnosť hovorenia je najviac spätá so zručnosťou počúvania s porozumením. Obe zručnosti sa realizujú v rámci zvukovej verbálnej komunikácie. Zručnosť písania sa viaže na zručnosť čítania s porozumením. Používateľ cudzieho jazyka musí vedomosti realizovať v praxi, t. j. produkovať písaný či hovorený text s ohľadom na kontext a situáciu (Schatz 2006). Hovorenie predstavuje hlavnú činnosť, v prípade, ak si chceme získať pozornosť iných, keď chceme niečo dosiahnuť v interakcii s inými, keď chceme ovplyvniť situácie alebo správanie partnera či partnerov v rozhovore podľa svojich zámerov (Liedke 2010).

Ústny prejav je formou priamej komunikácie, kedy je potrebné počítať s prítomnosťou adresáta, intonačných prostriedkov, mimiky a gest. K ústnemu prejavu patrí tiež artikulácia hovoreného slova (Schatz 2006). Je preň charakteristická forma dialógu a dôležitú úlohu zohráva predovšetkým pri prenose intelektuálneho obsahu, ale aj bežnej informácie pri osobnom kontakte účastníkov komunikácie. Písomný prejav má zasa významnú úlohu v medzinárodnej výmene informácií, umožňuje jazykovú komunikáciu nezávisle od vzdialenosti a časového odstupu. Taktiež má praktický význam pri písomnom zaznamenávaní myšlienok pri počúvaní a čítaní, pri využití písomnej prípravy pre rôzne ústne prejavy. Nie je len cieľovou zložkou, ale aj dô-

ležitým prostriedkom k podpore rozvoja ústneho vyjadrovania, čítania a počúvania, a vo vyučovacom procese je s týmito jazykovými zručnosťami úzko prepojený, pričom ich pozitívne ovplyvňuje a aj sám je nimi kladne ovplyvňovaný.

Stradiotová (2010) formuluje pre ústny prejav nasledovné charakteristiky:

1. Pre ústny prejav je charakteristické časové ohraničenie, dynamicnosť, krátkodobosť, prítomnosť účastníkov komunikácie.
2. Môže byť spontánny a bezprostredný, s voľnejšími konštrukciami, opakovaním a s parafrázovaním.
3. Jeho slovná zásoba je neurčitá, neformálna s možnosťou používania skratiek, slangových výrazov, dlhých viet.
4. Stretávame sa pri ňom s možnosťou premyslieť si alebo zmeniť výrok.
5. V prípade vyslovenia chýb už nie je možné ich odvolať, bežný je aj výskyt prerušenia prejavu.
6. Jeho špecifikom je prozódia – prízvuk, tempo, rytmus, pauzy, hlasitosť.

Schatz (2006) dodáva, že ústny prejav, na rozdiel od písomného nezanecháva viditeľné stopy (okrem možného nahrávania), kým to, čo je napísané, je graficky fixované. Tiež poukazuje na to, že pri hovorení je hovoriaci podstatne vyšším tlakom ako pri písaní. Zdôrazňuje, že pri hovorení sa nepoužívajú pomôcky ako napríklad slovník (resp. používanie takýchto pomôcok pôsobí rušivo). Poznomenáva, že pri hovorení vznikajú nesyntaktické pauzy, najmä vtedy, keď hovoriaci hľadá vhodné slovo, že hovoriaci používajú jednoduchšie slová a vytvárajú menej zložité vety alebo hovoria v neúplných vetách či viackrát inými slovami opakujú tú istú skutočnosť. Za dôležitú tiež považuje interakciu medzi hovoriacim a počúvajúcim, ktorí spoločne vytvárajú rozhovor.

Interakciou si účastníci komunikačnej situácie rozširujú svoju jazykovú zásobu pri práci s autentickými materiálmi alebo aj na základe produkcie jazyka pri diskusiách, spoločnom riešení úloh, či prípadových štúdií alebo diálogoch, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou oblasti politiky a diplomacie. Práve pri interakcii možno využiť všetok svoj nadobudnutý jazykový potenciál, svoje jazykové vedomosti a zručnosti. Na realizáciu interakcie je však nevyhnutné používať taký jazyk, resp. taký jazykový kód, tie správne jazykové komponenty, prostriedky, ktoré umožňujú obom zúčastneným stranám správnu interpretáciu, ako aj správne porozumenie obsahu komunikácie v cudzom jazyku.

Každá výpoveď v cudzom jazyku má dve zložky: obsahovú (informáciu) a jazykovú (formálnu). Kvalita ústneho prejavu v cudzom jazyku je významným ukazovateľom ovládania cudzieho jazyka. Dôležité je nie len to, čo je

v rámci danej komunikácie a interakcie povedané, ale aj to, ako je to povedané. Táto skutočnosť zohráva zvlášť dôležitú úlohu práve v oblasti politiky a diplomacie.

Aktivity na rozvíjanie ústneho prejavu

Podľa Repku a Gavoru (1987: 202) je ústny prejav v rámci výučby cudzieho jazyka „najťažšie osvojiteľná zručnosť zo všetkých štyroch cieľových komunikatívnych zručností. Ústny prejav je komunikatívnou zručnosťou, ktorá pri nedostatku komunikatívnych príležitostí najrýchlejšie atrofuje.“ Nevyhnutným predpokladom plnohodnotného ústneho prejavu je rozsah ovládania lexikálnych a gramatických jazykových prostriedkov, ich vhodný výber v konkrétnych praktických situáciách. Dlhodobejším nepoužívaním jazykových prostriedkov dochádza k ich zabúdaniu, prípadne nevhodnému či chybnému používaniu ustálených spojení a frazeológie.

Zručnosť hovorenia (ústny prejav) učiaceho sa sa realizuje prostredníctvom ústnej komunikácie, ktorá môže mať formu dialógu – interakcie alebo monológu – produkcie v rôznych komunikačných situáciách. Ani rozhovor ani monológ však nie sú skutočnou ústnou komunikáciou, keďže pri rozhovore sa žiaci/študenti svoje repliky vopred namemorujú a pri monológu iba prezentujú lexikálne a gramatické prostriedky v kontexte, takže tu skôr ide o napodobovanie prirodzenej komunikácie, reálnej životnej situácie.

K aktivitám, ktoré rozvíjajú zručnosť hovorenia (ústny prejav) patria úlohy na rozvoj presnosti jazykového prejavu (drilové cvičenia, rolové úlohy vopred nacvičené) a úlohy na rozvoj plynulosti jazykového prejavu (vyjadrenie názoru, argumentu, diskusie, interview riešenie problémových situácií). Podnetom pre aktivitu žiakov/študentov sú prečítané, alebo vypočuté texty. Cieľom je motivovať učiacich sa pre čítanie, počúvanie či písanie textu, ale zároveň rozvíjať zručnosť hovoriť v cudzom jazyku s ohľadom na danú tému a kontext.

Podľa Je. I. Pasova (In Šipošová 2011) existuje päť základných princípov, ktoré sa vzťahujú na nácvik ústneho prejavu:

1. princíp rečovej zacielenosti (rečová prax je prostriedkom osvojenia ústneho prejavu),
2. princíp individualizácie,
3. princíp funkčnosti (funkčnosť vo výbere a prezentácii učiva),
4. situačný princíp a
5. princíp novosti (novosť ako základ produktívnosti a záujmu).

Schatz (2006) sa venuje konkrétnej typológii cvičení na rozvíjanie ústneho prejavu vo výučbe cudzieho jazyka. Jednotlivé typy úloh zhrňa do nasledovných troch skupín:

1. cvičenia a úlohy, ktoré pripravujú komunikáciu (nácvik výslovnosti, osvojenie a upevnenie potrebnej slovnej zásoby, vizualizácia a správne používanie jazykových prostriedkov vrátane gramatických pravidiel),
2. cvičenia a úlohy, ktoré vytvárajú a štruktúrujú (členia) komunikáciu (používanie napr. častíc, elipsy, práca s dialógmi, nácvik telefonickej komunikácie, diskusie, argumentácie, vysvetľovania, nácvik monologických prejavov) a
3. cvičenia a úlohy, ktoré simulujú komunikáciu (simulovanie situácií, rôznych úloh v rámci nich – napr. simulovanie obchodného rokovania, vyjednávania atď.).

V praxi sa v rámci výučby cudzích jazykov často nevenuje dostatočný priestor rozvíjaniu ústneho prejavu u učiacich sa. Dôvodom sú často pomerne veľké učebné skupiny či málo časového priestoru na aktivity tohto charakteru. V podmienkach Ekonomickej univerzity v Bratislave sa však študenti pripravujúci na činnosť v oblasti politiky a diplomacie. Majú príležitosť absolvovať odborné predmety v cudzom jazyku, ktoré sú prioritne zamerané na tréning komunikácie s partnerom zo zahraničia či vyjednávania v rámci obchodných rokovaní rôzneho druhu (semináre Kultúra a Komunikácia a Obchodné rokovania v cudzom jazyku). V rámci týchto seminárov sú im ponúknuté aspoň podnety na prípravu ústnej komunikácie vo zvolenej oblasti.

Význam neverbálnej komunikácie

Slovnú komunikáciu v materinskom, no aj v cudzom jazyku, dotvára neverbálna komunikácia. Je bežnou súčasťou prejavu každého človeka, každého predstaviteľa akéhokoľvek kultúrneho spoločenstva. Je výrazne kultúrne determinovaná. Nie vo všetkých častiach sveta majú rovnaké neverbálne prejavy ten istý význam. Jej jednotlivé druhy nevnímame izolovane. Vzájomne sa podmieňujú, dopĺňajú a tým vytvárajú komplexný obraz jednotlivca, predstaviteľa určitej kultúry. Práve kultúrne rozdiely môžu komplikovať proces komunikácie a zvýšiť pravdepodobnosť výskytu chýb. Rozdielne interpretované, príp. dekódované spôsoby správania môžu zamedziť pokrok v úsilí pochopiť zámer hovoriaceho, ale aj cieľovú kultúru.

Význam neverbálnej komunikácie je nespochybniteľný. Často si ani neuvedomujeme, ako je dôležitá. Neverbálne vyjadrujeme najčastejšie svoje po-

city, emócie. Komunikujeme bez slov, výrazovo, pohľadmi, gestami, mimikou, postojmi, priblížením sa. Neverbálna komunikácia je súčasťou kultúrneho kontextu a súčasne má v rámci komunikácie silný emocionálny náboj. V niektorých odborných prácach sa uvádza, že až 93 percent spoločenského významu daného odkazu sa realizuje pomocou neverbálnych kanálov, verbálna komunikácia predstavuje len sedem percent komunikovaného, reč tela 55 percent a vokálna sebareprezentácia 38 percent.

Nie len prostredníctvom slov ale aj pomocou neverbálnej komunikácie je možné spozorovať, že v cudzojazyčnom prejave prichádza ku komunikačnej bariére. Pojem „komunikačná bariéra“, ktorú má jazykový, pedagogicko-psychologický, prípadne sociálny charakter, je možné definovať podľa Smejkalovej, (2008: 211) ako prekážku jazykového aj nejazykového charakteru (rozčlenené na bariéry logické, stylistické, sémantické a fonetické), ktorá sa prejavuje v reči komunikantov a môže komplikovať, či dokonca znemožňovať dosiahnutie komunikatívnych cieľov.

Nonverbálna komunikácia je najstaršou formou medziľudskej komunikácie. Jej dôveryhodnosť je oveľa väčšia ako dôveryhodnosť verbálnych vyjadrení. Reč tela je možné ťažšie vedome ovládať. Pri nonverbálnej komunikácii nejde len o to, ako pôsobíme na ostatných, ako nás vnímajú, ale aj o to, ako vnímame sami seba. Držanie tela, sila hlasu, tempo reči, ľahké alebo ťažšie dýchanie, gestika, mimika, toto všetko nášmu okoliu jasne signalizuje, ako sa cítime, ako rozmyšľame. Ovládanie a správnych techník nonverbálnej komunikácie a vedomosť o ich význame v danej kultúre je preto v rámci cudzojazyčného prejavu veľmi významným faktorom, ktorý ovplyvňuje správne porozumenie posolstiev vysielaných jednotlivými členmi komunikačného procesu.

Záver

V príspevku sme načrtli tri aspekty, ktoré, podľa nášho názoru, charakterizujú ústny prejav a do veľkej miery ovplyvňujú porozumenie a správnu interpretáciu obsahu, ktorý má byť komunikovaný. Ide o špecifiká ústneho prejavu, jeho neustály tréning a rozvíjanie a o význam neverbálnej komunikácie, ktorá nie je len doplnkom, ale priamou súčasťou ústneho prejavu.

V oblasti politiky a diplomacie, kde sa často stretávajú komunikační partneri z rôznych kultúr, je preto obzvlášť dôležité upriamiť popri obsahovej stránke pozornosť aj na formálnu stránku výpovede. Formálnou stránkou pritom nemyslíme len na zvolené jazykové prostriedky pre danú výpoveď, ale na celý komplex faktorov, ktoré môžu v rámci špecifik ústneho prejavu do veľkej miery ovplyvniť správnosť interpretácie pôvodného obsahu. K týmto

faktorom patria nielen dostatočne osvojené jazykové prostriedky hovoriaceho, ale aj ďalšie špecifiká ústneho prejavu, ktoré sme spomenuli v príspevku, ako aj neverbálna komunikácia. Práve spomínané cudzojazyčné vyučovanie poskytuje podľa nášho názoru ideálny priestor pre nácvik zručnosti hovorenia v cudzom jazyku, ktorá je pre povolania v oblasti politiky a diplomacie mimoriadne dôležitá.

Literatúra

- BUTZKAMM, W. (2002): *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts. Von der Muttersprache zur Fremdsprache*. Tübingen: Francke.
- HERINGER, H. (2007): *Interkulturelle Kommunikation, Grundlagen und Konzepte*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- LIEDKE, M. (2010): Vermittlung der Sprechfertigkeit. In: KRUMM, H.-J.; FANDRYCH, Ch.; HUFEBSEN, B.; RIEMER, C. (eds.): *Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch. 1. Halbband*. Berlin: De Gruyter Mouton, s. 983-991.
- PATÉ, M. (2021): Rozvíjanie ústneho prejavu v cudzom jazyku vo veľkých učebných skupinách. In: HELMOVÁ, M. (ed.): *Jazyk v kultúre – kultúra v jazyku. Zborník z vedeckej konferencie*. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, s. 101-107.
- SCHATZ, H. (2006): *Fertigkeit Sprechen. Fernstudieneinheit 20*. München: Goethe-Institut.
- REPKA, R. (1997): *Od funkcií jazyka ku komunikatívemu vyučovaniu*. Bratislava: SAP.
- SCHATZ, H. (2006): *Fertigkeit Sprechen. Fernstudieneinheit 20*. München: Goethe-Institut.
- STRADIOTOVÁ, E. (2010). Rozvíjanie zručnosti písania. In: *Humanizácia v cudzojazyčnom vzdelávaní 1*. Bratislava: Z-F LINGUA, s. 102-109.
- ŠIPOŠOVÁ, M. (2011): *Otázky učiteľa a reakcie žiakov vo vyučovaní anglického jazyka*. Dizertačná práca. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- SMEJKALOVÁ, K. (2008): Problém komunikační ostýchavosti u studentů ve výuce cizích jazyků na vysokých školách. In: BACKAROVÁ, I.; SOUKUP, J.: (eds.): *Cizí jazyk v kontextu multikulturní Evropy. Sborník z mezinárodní konference vysokoškolských pedagogů z pedagogických, filozofických i dalších fakult vysokých škol z ČR a SR*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, s. 211-215.

Kontakt:

Mgr. Jana Kucharová, PhD.

Katedra nemeckého jazyka	Department of German Language
Fakulta aplikovaných jazykov	Faculty of Applied Languages
Ekonomická univerzita v Bratislave	University of Economics Bratislava
E-mail Address: jana.kucharova@euba.sk	

Mgr. Ingrid Kunovská, PhD.

Katedra nemeckého jazyka	Department of German Language
Fakulta aplikovaných jazykov	Faculty of Applied Languages
Ekonomická univerzita v Bratislave	University of Economics Bratislava
E-mail Address: ingrid.kunovska@euba.sk	

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5077-1183>